

———— In Leiden trok een clubje inwoners het mooiste en spannendste park van Nederland van de grond. De initiatiefnemer blikt terug: 'De gemeente vindt het een risico om met iets mee te doen.' De gemeenteambtenaar: 'We waren niet gewend dat de stad de kar trok.'

Burgerparticipatie in optima forma

Leidse burgers bedenken 'spannendste park van Nederland'

Bovenaanzicht van
Leiden

‘Ga gewoon praten met de mensen die energie hebben’

een rondje van zes kilometer konden lopen. Volgens Maters’ eigen meting wordt het rondje jaarlijks zo’n 400.000 keer gelopen. ‘Als je de mensen erbij telt die maar één park bezoeken, het Huigpark bijvoorbeeld, en daar gaan zwemmen, dan kom je op dik anderhalf miljoen uit.’

Lag het initiatief voor het Singelpark helemaal bij jou?

Maters: ‘Dat het één park moest worden met de singel zelf als blauwe ader in een groene omgeving, met één uitstraling, één programmering, één beheer ... dat komt bij het Stadslab Leiden vandaan. Dat heb ik in 2009 met mijn achterbuurman Gijsbert van Es opgericht. We ergerden ons eraan dat niks leek te lukken in de stad. Er was weinig ambitie, en als er al iets ambitieus kwam, sneuvelde dat.’

Je dacht: dat kan beter?

Maters: ‘Maastricht was een voorbeeld voor ons. Dat hebben ze helemaal omgeturnd en werd de op één na populairste stad van Nederland. Ik dacht: dat kan in Leiden ook. We dachten: laten we de creatieve klasse van Leiden vragen of ze in het Stadslab op vrijwillige basis willen meedenken over hun eigen stad. Daarbij sloten zich uiteindelijk duizend mensen aan die met allerlei projecten aan de slag gingen. Eén clubje richtte zich op het maken van een groot park, want we waren een van de meest versteende steden van Nederland. Langs de singels konden we groen toevoegen, groen verbeteren en we konden ze toegankelijker maken door een berg hekken weg te halen en bruggen te leggen op plekken waar je doodliep.’

In een interview zeg je dat jullie lang hebben gewacht om de gemeente erbij te betrekken, omdat jullie bang waren voor de bureaucratie.

Maters: ‘Dat klopt. Kijk, de gemeente vindt het altijd een risico om met iets mee te doen. Ze denken: je moet er geld in steken, het kan mislukken, zeker als inwoners zeggen dat ze het langste, mooiste en spannendste stadspark van Nederland willen aanleggen. Wij dachten: wij wachten niet tot de gemeente dingen voorstelt, maar maken zelf plannen.’ De eigenaar van de Meelfabriek, begraafplaats Zijlpoort, de hortus botanicus en Museum Volkenkunde haakten aan bij de plannen.

Frank, herken je dat de gemeente eerst naar risico’s kijkt en misschien snel op de rem trapt?

Kalshoven: ‘Wij durfden het destijds bijna niet groots aan te pakken. Wij waren gewend dingen low key te maken. Bij zoiets groots moet je er veel energie in steken om mensen mee te krijgen. Het voordeel was nu dat er veel draagvlak was voor het idee voor het Singelpark. Wel bleek dat wij als gemeente het lastig vonden om met de stad samen te werken. En was een soort koudwatervrees: wat gaan ze doen? Straks stoppen ze ermee. Er kunnen veel dingen fout gaan. We waren niet gewend dat de stad de kar trok.’

Maters benadert het positief: ‘Wij hadden toevallig een leuke, jonge club ambtenaren met wie wij samenwerkten. Ineens konden die op hun vakgebieden dingen doen die ze wilden doen. Dat werkte aanstekelijk.’

Heeft iedereen in de stad kunnen meepraten?

Maters: ‘Vanuit het Stadslab wilden we de mensen die er vanuit hun vak over konden meedenken hoe we hier het allermooiste park van Nederland konden maken: architecten, theatermakers, ecologen, mensen van de universiteit. Verder een aantal grote grondeigenaren en de voorzitters van de buurtverenigingen rond het Singelpark. En ook de historische vereniging: hoe was die singel vroeger? In Leiden werkt het heel goed als je zegt: we brengen het terug in de oude staat. Als je de foto’s van die oude singels ziet, denk je: het was prachtig!’

In de eerste ronde dachten 200 Leidenaren over een programma van eisen voor een masterplan. De initiatiefnemers maakten zich hard om hiervoor bureaus met internationale allure opdracht te geven. En om het resultaat, zes plannen, te presenteren op een niet-normale plek: de tuin van het Museum Volkenkunde, aan de singel zelf. Gedurende drie maanden kwamen 10.000 Leidenaren kijken en meepraten.

De participatie was helemaal georganiseerd. Daar hoefde de gemeente niet veel meer te doen.

Kalshoven: ‘Het grote verhaal, dat leefde. Maar op een gegeven moment moet je het gaan dóén: een park aanpakken. En dan ga je opnieuw participeren.’ Waar Maters ▶

Leidenaar Jeroen Maters staat in zijn kantoor klaar voor een wandeling door het naburige Singelpark, maar haalt eerst nog even een luchtfoto van Leiden tevoorschijn. Goed zichtbaar daarop zijn de singels, die in de zeventiende eeuw als verdedigingswerk in een stervormige structuur rond de binnenstad zijn gelegd. Maters wijst vijf plekken aan waar afgelopen jaren bruggen zijn gelegd om het groen langs de singels met een wandelroute te verbinden, waardoor inwoners een ‘rondje Singelpark’ kunnen lopen. Rond 85 procent van het Singelpark (dat bestaat uit een tiental kleinere parken) is inmiddels af, schat Maters, die in 2012 met een clubje Leidenaren een burgerinitiatief startte om, in Maters’ woorden, ‘het langste, mooiste en spannendste stadspark van Nederland’ aan te leggen. Tijdens de parkwandeling wijst Maters links naar houten speeltoestellen die erbij zijn gekomen, rechts naar lange houten banken en een soort hangmatten, waar zelfs op deze koude winterdagen twintigers zitten te bellen en te kletsen, en even verderop naar een ‘Japanse brug’, een speels vormgegeven houten steiger om dicht bij het water te komen. Afgelopen jaren hebben verwaarloosde en verslonsde parkjes grondige facelifts gekregen, zijn vergeten hoekjes ontsloten en zijn privétereinen, zoals dat van de oude Meelfabriek, toegankelijk gemaakt. Dankzij de nieuwe bruggen kunnen Leidenaren sinds september 2020 een rondje van zes kilometer wandelen. En aan de zuidrand, voegt ontwerper Frank Kalshoven van de gemeente Leiden toe, zullen veertig parkeerplaatsen plaatsmaken voor groen. ‘Op verzoek van de bewoners’, benadrukt hij, ‘die wilden een Singelparkuitstraling.’ In het kantoor – Maters heeft een communicatiebureau – blikken de twee terug op het proces dat in 2012 begon en ertoe leidde dat in september 2020 – tijdens de Coronalockdown – inwoners voor het eerst

c.s. de stad het idee van het Singelpark hadden laten omarmen, was de gemeente aan de beurt bij de realisering van de deel-parken. 'Mijn eerste park was het Energiepark. Ik zei: "Elke vrijdagochtend gaan we aan het park werken. Wie wil kan meedoen." Er kwamen mensen, onder andere een landschapsarchitect en een architect. Twee mensen kwamen zelfs elke week, dan gingen we aan het park tekenen. Ik vond het tof om op zo'n manier aan dat nieuwe park te werken.'

Jeroen, wat heb je als het grootste probleem bij de gemeente ervaren?

Maters: 'Van alles is vastgelegd in handboeken. Daar kun je niet zomaar van afwijken, want politiek en geld zijn eraan gekoppeld. Wij zeiden: dit is een extraordinair project, vergeet wat er in handboeken staat.' Zo was er voor een project als dit een communicatiebudget van een slordige zesduizend euro. Veel te weinig, aldus Maters. 'De singels lagen er sinds 1659 en met onze stadshistoricus kwamen we er op Googlemaps achter dat rond onze stad de grootste vestingwallen van Europa liggen. Alleen, je kunt er niet langs lopen en je kunt er niet langs varen, want er ligt een dam in de weg. Dus je ervaart de singels niet in hun volle omvang.' Daarom wilde Maters vanuit een helikopter beelden schieten om de bijzondere sterstructuur te laten zien. Dat paste niet in het budget. 'Dat heb ik toen eerst maar uit eigen zak betaald. Met de helikopter zijn we laag over de singels gevlogen. Heroïsch muziekje eronder, gepresenteerd en iedereen zei: "Verrek, als je het zo bekijkt, is het wel heel bijzonder".'

Wat zou je de gemeente adviseren voortaan anders te doen?

Maters: 'Er waren drie dingen waardoor de gemeente niet direct enthousiast was: continuïteit, kwaliteit en legitimiteit. Continuïteit: ja, dat zegt-ie nu wel, maar over een jaar is-ie weg en moeten wij het als gemeente alsnog zelf doen. Een reële angst, maar veel vrijwilligers zijn nog steeds betrokken; we hebben wel al meerdere wethouders versleten. Legitimiteit: waarom zouden we met jullie praten en niet met bijvoorbeeld de buurtvereniging?' Een terechte zorg meent hij, maar de initiatiefnemers spraken met allerlei partijen, en bovendien stemt de raad over elk park-deel. 'En kwaliteit. Wij brengen gratis onze professionele kennis mee. Omdat we het gaaf vinden voor de stad. De kwaliteit zit net zo goed bij inwoners. Je moet kwaliteit, legitimiteit en continuïteit als potentiële risico's erkennen, aan weerszijden. En dan samen een team vormen waarbij

'Er was koudwatervrees: wat gaat-ie doen?'

Jeroen Maters (rechts) en Frank Kalshoven.

Foto: Sake Rijpkema

je gebruikmaakt van elkaars kracht.' Maters hekelt de participatie-aanpak die hij bij een bijeenkomst (niet over Singelpark) ervoer. 'De projectleider zei: "Wij hebben een participatienota met vier treden, de laagste is inspraak, de hoogste is co-creatie. Het doet mij genoegen u te mogen meedelen dat we voor dit project hebben gekozen voor trede 1: co-creatie." De bedoeling was dat wij met z'n allen gingen applaudiseren, maar wij dachten: *what*

the fuck? We bedenken zelf wel welke participatie we willen. Dus zit niet te veel op vastleggen. Ga gewoon praten met de mensen die energie hebben.'

Je ziet het gevaar dat je je doel voorbijschiet?

'Het woord "participatie" ... Wie participeert bij wie? Van wie is de stad? "Participeren" suggereert dat er een partij in charge is.' ●

BEWONERS WILLEN MEEPRATEN OVER VERORDENING

De Tweede Kamer heeft de *Wet versterking participatie op decentraal niveau* eind vorig jaar aangenomen. Zodra de wet door de Eerste Kamer is en van kracht is, moeten gemeenten een participatieverordening opstellen of, als ze er al eentje hebben, kijken of deze voldoet aan de nieuwe wet. In de modelverordening van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ontbreekt volgens de koepel van bewonersverenigingen LSA het een en ander. Daarom komt LSA met een eigen document. 'We hebben met allerlei mensen in het land gekeken hoe dat eruit kan zien', licht Kristel Jeuring van LSA toe. Zij benadrukt dat de basis voldoende ambitieus moet zijn. 'Wij verwijzen naar het Verdrag van Aarhus (1998). Dat zegt: betrek de inwoners op het moment dat alle opties nog openliggen. Dat is nu niet gebruikelijk. En we leggen de nadruk niet op individuele participatie, maar op participatie van de gemeenschap. Collectieven die zich als groep definiëren zijn belangrijke partijen om mee te praten.'

'Traditioneel is het de gemeente die bepaalt hoe geanticipeerd wordt, maar is dat wel logisch?', vraagt Jeuring zich af. 'Moeten de bewoners niet aangeven wat ze willen? Er zijn allerlei mooie voorbeelden van specifieke gevallen waarin het goed gaat, maar een participatieverordening is een goede aanleiding om de basis goed te maken.' Dat is volgens haar zeker van belang, gezien de risico's die de Omgevingswet met zich meebrengt. 'Als je als gemeente het regelen van de participatie verlegt naar marktpartijen, moet je in elk geval zorgen voor goede randvoorwaarden.'